

O NOVO PLAN FORESTAL. MALOS ANTECEDENTES, PÉSIMAS PERSPECTIVAS

Rubén Vidal Regueiro*

O día 24 de febreiro de 2021 o Pleno do Parlamento de Galicia aprobaba, despois dunha tramitación non exenta de polémica, o novo Plan Forestal para Galicia titulado: 1ª Revisión do Plan Forestal de Galicia 2021-2040 “Cara á neutralidade carbónica”. Este documento vén de substituír, 29 anos despois da súa aprobación, e tras anos de irrelevancia, ao Plan Forestal de Galicia de 1992, que non cumpríu coas súas previsións nin cos seus obxectivos. Neste artigo analízase o novo Plan Forestal de Galicia, partindo dos seus antecedentes, e o que pode supoñer para o futuro do monte galego.

Plantación ilegal contigua á lagoa de Denude, na Terra Chá (abril 2021).

ANTECEDENTES. O PLAN FORESTAL DE GALICIA DE 1992

O PFG de 1992 foi o primeiro documento básico de planificación forestal aprobado en Galicia co que se pretendía establecer o modelo de monte ata o ano 2032. Aínda que estaba pensado para un horizonte de 40 anos, poucos anos despois da súa aprobación, as súas previsións víronse superadas e os seus obxectivos vulnerados. Sen indicadores para o seu seguimento que permitisen corrir os posibles desvíos detectados pronto se converteu nun documento obsoleto que nun cumpría cos obxectivos propostos, nin coas súas previsións, que non tiñan nada que ver coa realidade.

O documento, aínda con numerosas carencias presentaba obxectivos interesantes naquel momento, entre os que destacaban: dotarnos dunha rede de espazos sensibles que satisficiera as demandas de conservación e recuperación do patrimonio natural e dos bosques autóctonos mediante o incremento do patrimonio forestal público, fomentar a silvicultura profesionalizada, conseguir unha cultura forestal na sociedade galega baseada en fundamentos científicos e profesionais, producir madeira de calidade nos montes de xestión pública nos que predominara a función económica ou incrementar a produción e calidade das madeiras aumentando a superficie e mellorando as calidades das masas arboradas mediante a ordenación forestal e os tratamentos silvícolas.

Mais as notables carencias que mostraba este documento, sobre o que ADEGA informaba e presentaba alegacións fai 30 anos, convertíano

xa de entrada nun texto inválido que dificilmente podería cumprir coas súas funcións. O principal motivo era que non atendía as 3 funcións que sempre debe ter un monte: produción de recursos, protección da natureza e uso social. Só consideraba a produtivista, en forma de monocultivos de piñeiros e eucaliptos, para abastecer á fábrica de pasta de celulosa de ENCE, que enviaría a súa pasta ás fábricas de papel de Centroeuropa, desatendendo a potenciación da diversidade do monte, a loita contra os incendios forestais (con gran incidencia neses anos, que non cesou ata hoxe), a protección dos espazos de gran valor ambiental ou a produción e transformación de madeira de calidade de frondosas autóctonas, que se demandaba nas alegacións.

A grandes trazos, o PFG de 1992 prevía para o monte galego para o ano 2032 as seguintes superficies: 732.000 has de coníferas, 245.000 has de eucaliptos, 218.000 has de castiñeiros e 189.000 has doutras frondosas. Non obstante, segundo os datos do último Inventario Forestal Nacional (IFN-IV) do ano 2009, e antes de cumprirse a metade do período de vixencia do plan, as superficies eran aproximadamente as seguintes: 434.000 has. de coníferas e 434.000 has. de eucaliptos. Aínda que a superficie ocupada por eucalipto a día de hoxe é unha incógnita podería rondar as 600.000 has, despois do notable incremento que experimentaron as plantacións nos últimos anos, que se viron intensificadas tras o anuncio da moratoria para plantacións nos lugares nos que non estivesen presentes. Hai que recordar que moitas destas plantacións son ilegais por estar establecidas en pastos ou tras a corta de masas de frondosas.

Dobre actuación ilegal. Eliminación de carballeira para transformar en plantación de eucaliptos (agosto 2021).

Este Plan supuxo un rotundo fracaso e ante a ausencia de planificación e de control, o monte acabou presentando a seguinte radiografía: xunto á brutal expansión do *Eucalyptus nitens* e *Eucalyptus globulus* e o estado de abandono das masas de frondosas, que só supoñen o 3% das cortas totais de madeira, dáse a eliminación progresiva de hábitats prioritarios e de interese comunitario, o avance de especies invasoras, a perda progresiva de biodiversidade, o risco crecente de incendios forestais incrementado polo cambio climático, o 66,4% do orzamento adicado a prevención e extinción de incendios forestais...

Así que, once anos antes do seu vencemento, o goberno galego decide rematar coa vixencia do Plan e darlle o relevo co novo PFG de 2021. As enormes diferenzas existentes entre o PFG de 1992 e a evolución real do monte pode servirmos de exemplo de como pode resultar na práctica o novo plan.

TRAMITACIÓN LENTA E EIVADA

No ano 2014, cunha xa considerable demora, o goberno convoca ao Consello Forestal de Galicia, que acordou a creación do grupo de traballo que se encargaría da realización do novo PFG. En decembro do 2015 remataban os traballos e comezaba a tramitación do borrador, que pasaría no ano 2018 un proceso de participación pública e sería

O borrador que pasou o proceso de participación pública non foi o mesmo documento presentado no ano 2021 no Parlamento para a súa aprobación, constituíndo unha vulneración da participación pública

aprobado en febreiro de 2021. Sendo Galicia o territorio europeo con maior superficie forestal, dous terzos da súa superficie total, chama a atención o desleixo mostrado na planificación dun sector que debería ser estratéxico.

Pero a lentitude na tramitación non foi a única eiva inicial, xa que o borrador que pasou o proceso de participación pública non foi o mesmo documento presentado no ano 2021 no Parlamento para a súa aprobación, constituíndo unha vulneración da participación pública disposta na Lei 21/2013, de avaliación ambiental.

Ademais dun irregular proceso de participación pública e consultas, o documento tampouco contou co consenso das persoas e entidades con intereses no monte. O Consello Forestal de Galicia foi o único organismo con acceso ao borrador, e nel as empresas do sector forestal son as principais favorecidas, cun 42% de representación fronte a un 31% da administración pública e un 27% do resto de sectores (sindicatos agrarios,

gandeiro, micolóxico, caza, medioambiental, universitario, científico, consumidores...). A ausencia de consenso tamén se trasladou ao Pleno do Parlamento de Galicia xa que o texto foi aprobado cos votos dos únicos 41 deputados do Partido Popular, aceptando só 6 emendas procedentes do seu mesmo grupo político e ningunha das presentadas pola oposición, entre as que se solicitaba a emenda á totalidade do texto.

AUSENCIA DE INVENTARIO ACTUALIZADO E CONCISO

Un inventario forestal é unha ferramenta imprescindible para o coñecemento da estrutura e funcionamento dos sistemas forestais, tendo por obxectivo levar a cabo as necesarias actuacións de planificación, xestión e conservación. O Inventario Forestal Nacional é a ferramenta que caracteriza os tipos de montes españois, cuantifica os recursos forestais dispoñibles e presenta datos, existencias, crecementos, e demais parámetros que describen tanto os bosques como outros ecosistemas non arborados (pastos, matogueiras) e a súa biodiversidade, cunha metodoloxía e características comúns para todo o territorio. O Inventario Forestal Nacional máis recente é o IFN-IV do ano 2009, polo que nestes momentos non se dispón de datos nos que apoiar unha planificación do monte.

O Plan recoñece en múltiples ocasións que non dispón de datos actualizados e propón como medida a creación do Inventario Forestal de Galicia (IFG), un inventario continuo que permitirá aportar datos cunha periodicidade anual e corrixir algunhas deficiencias e carencias

No Plan non se distingue a calidade do carbono que se fixa e obvia que para saber se unha actividade fixa ou emite CO₂ hai que ter en conta todo o ciclo

que o IFN presentaba para Galicia, sobre todo nas especies de rápido crecemento, e que se prevé estea listo a finais do 2022. A Lei 7/2012, de Montes de Galicia, establece no seu artigo 72.5 que "A revisión do plan fundamentarase na diagnose derivada da análise do Inventario Forestal de Galicia e outros estudos que se estimen necesarios, implicando o cambio ou axuste xeneralizado das medidas establecidas no plan, así como dos seus obxectivos."; polo que este plan non debería ter sido aprobado sen contar co IFG.

CONTIDO DO NOVO PFG 2021-2040

O Plan establece na súa introdución que para lograr unha política forestal eficiente debe ser planificado, comprometido, acordado e verificable, estando estas directrices ausentes no resto do documento. Os principios reitores e obxectivos, igual que pasou no antigo Plan, poden ser oportunos e correctos pero quedan relegados a un conxunto de boas intencións, xa que a maior parte non van acompañadas das medidas oportunas para o seu cumprimento, ou estas son parciais ou pouco ambiciosas. Os principios reitores e obxectivos poden resumirse en: xestión sustentable (compatibilizar o aproveitamento forestal coa biodiversidade), economía circular e produtos verdes, monte multifuncional que proporcione recursos e servizos, compromiso orzamentario, implicación de empresas e industrias forestais, simplificación trámites forestais, participación, información estatística, establecer un modelo eficiente e a coordinación con outras planificación.

A planificación vén distribuída en seis eixos, nos que se inclúen, entre outras, os programas, as medidas e os indicadores propostos para o seu seguimento.

O eixo I leva por nome "Contribución do monte galego á conservación da natureza e á prestación de servizos ambientais". As principais medidas son o incremento da superficie de frondosas autóctonas e a regulación da expansión das especies do xénero *Eucalyptus*. En primeiro lugar propón aumentar a superficie total ocupada por frondosas

Corta de frondosas en Castro Caldelas.

autóctonas en 10.000 has para o ano 2040, é dicir, aumentar a súa superficie nun tímido 2,4 %, sobre os datos do 2009. E, en segundo lugar, propón reducir a superficie ocupada por plantacións de eucaliptos nun insignificante 5% ao remate do plan, permitindo que aumenten un 3% ata 2025. Con todo, é á vista das demais medidas propostas, e de continuar coa tendencia actual, será un fito imposible de materializar.

Outras medidas interesantes, pero totalmente insuficientes, sobre todo porque non están relacionadas coas outras medidas do Plan nin coas políticas europeas de biodiversidade son: a transformación

Non introduce ningún programa para a recuperación da superficie ocupada por eucaliptos de maneira ilegal nestes últimos anos

de eucaliptais degradados (1º vez que se reconece a súa existencia) en piñeirais ou en rexenerado de vexetación autóctona ata as 20.000 has., o fomento da silvicultura nos bosques de ribeira ata 20.000 has, a eliminación de 1.000 has de vexetación invasora, a creación de aldeas modelo ou a creación de montes periurbanos e estruturas verdes, ao vencemento do plan no ano 2040.

Como se adianta na segunda parte do título do Plan, "Cara a neutralidade carbónica", neste apartado abórdase a mitigación do cambio climático. Pero cando fala da fixación de carbono, non distingue a calidade do carbono que se fixa e obvia que para saber se unha actividade fixa ou emite CO2 hai que ter en conta todo o ciclo: CO2 fixado durante o crecemento na planta e no solo, CO2 total emitido pola maquinaria na tala e pola industria transformadora, e duración do produto. As especies de crecemento rápido, propician unha menor acumulación de carbono no solo (menos materia orgánica e máis erosión), adoitan utilizarse para produtos de moi pouca duración (papel, biomasa...) e moitas son pirófitas e sofren grandes incendios forestais, polo que o obxectivo de fixar máis carbono do que se emite cunha política forestal que aposta principalmente polo eucalipto é moi difícil.

O eixo II titulado "Protección, sanidade forestal e prevención e defensa contra incendios forestais", inclúe como principal medida a creación de 90.000 has de montes protectores ao final do Plan, mais falta concreción e relación con outras medidas. Sendo un obxectivo deste eixo protexer o solo de riscos erosivos e asegurar o subministro de auga en cabeceiras de conca, bótase en falta a relación con medidas

Monocultivo de eucalipto en Xermade.

do anterior eixo, en especial cos bosques de ribeira que protexen ríos e mananciais, así como limitar as repoboacións de rápido crecemento.

Aínda que o orzamento é aproximado e pouco concreto, séguense dedicando a maior parte dos recursos á extinción de incendios forestais, que se prevén cada vez máis virulentos por mor dos episodios extremos provocados polo cambio climático. Non se inclúen medidas destacadas neste aspecto.

No eixo III, "Xestión forestal e loita contra o abandono", cuxa finalidade é a economía verde ou a economía baixa en carbono, as dúas medidas máis destacadas son a creación de aldeas modelo (prevén crear 1.000 para o ano 2040) e a figura do silvicultor activo, que non vai acompañada dun tratamento fiscal diferencial nin doutro tipo de pagos ou axudas, que poderían ser oportunas.

Rubén Vidal

Eliminación dunha carballeira consolidada en Melide. 2021.

Rubén Vidal

Eliminación dunha carballeira consolidada en Melide. 2021.

O eixo IV, “Recursos forestais e cadea monte-industria”, trata o fomento dos recursos forestais non madeireiros propoñendo o aumento de pastos e sistemas silvopastorais das 100.000 has. actuais ás 225.000 no ano 2040, proposta correcta pero pouco ambiciosa e desligada de calquera outra medida. Tamén é interesante, aínda que pouco ambicioso, o plan estratéxico do castiñeiro que prevé para o 2040 a recuperación de 8.000 has de soutos e a plantación de 16.000 has de castiñeiros.

É significativo que se dediquen máis esforzos e medidas ao programa de incremento da produtividade e redución de combustible dos eucaliptais que ao de fomento de madeira de calidade de frondosas autóctonas ou coníferas.

No eixo V, “Inventario e Estatística Forestal”, a medida estrela é o Inventario Forestal Continuo de Galicia, que está en proceso de elaboración e que vai acompañado de medidas orientadas á publicación dos datos, creación de estatísticas, e investigación e divulgación. O inventario será unha ferramenta moi importante unha vez contemos con el, sempre e cando se actúe con rigor e transparencia.

Por último, do eixo VI, titulado “Modelo de gobernanza: administración, ordenación e xestión forestal sustentable”, destacar a creación dos Plans de Ordenación Forestal por distrito, a reforma do Consello Forestal ou o aumento da superficie de monte ordenado de 230.000 a 850.000 has. no ano 2040.

Sorprende que o Plan non introduza ningún programa para a recuperación da superficie ocupada por eucaliptos de maneira ilegal nestes últimos anos, o que debería ser unha acción prioritaria con medidas concretas relacionadas principalmente coas dos eixos I e II.

Tampouco se entende que, aínda que está entre os seus obxectivos, o Plan non está coordinado con outras administracións, nin sequera con outras consellerías como a de medio ambiente, cando deberían estar totalmente en sincronía. Nesta mesma liña, o Plan debería seguir o disposto na **Estratexia da UE sobre Biodiversidade para 2030** e o **Pacto Verde Europeo**, e plasmalo nas súas medidas, dando principal importancia a frear a perda de biodiversidade para reforzar a nosa resiliencia ante as ameazas do cambio climático, como a loita contra os incendios forestais, os brotes de enfermidades ou a inseguridade alimentaria. Unha das medidas propostas na Estratexia é ampliar a rede de espazos protexidos (Rede Natura 2000), que tampouco se menciona no Plan, a pesar de que Galiza ten unha porcentaxe de superficie protexida moito inferior á media europea.

CONCLUSIÓN OU RECAPITULACIÓN FINAL

O Novo Plan Forestal de Galicia semella unha declaración de boas intencións, sen profundidade, que non planifica nin ordena o territorio e, aínda que quixera, non podería facelo por non estar apoiada nun inventario actualizado, feito que xa de por si, invalida toda a planificación. Nace sen consenso social e político e continua cun modelo produtivista enfocado ás especies de crecemento rápido, principalmente os eucaliptos, obviando os propios obxectivos do Plan e os diferentes informes e estudos científicos que identifican á maioría das especies do xénero *Eucalyptus* como especies potencialmente invasoras e/ou perigosas para o medio ambiente. Supón unha planificación forestal na súa mínima expresión, e ao servizo de ENCE, cun monte cheo de materia prima abundante e barata a costa de todos os demais sectores implicados, do medio ambiente e da saúde das persoas.

A aprobación deste plan supón desaproveitar unha oportunidade ideal para reverter a actual situación monte, que ademais de proporcionar madeira de calidade e outros produtos que poderían pechar aquí os seus ciclos produtivos mellorando as rendas, debe subministrar recursos para a resiliencia humana neste contexto global de emerxencia climática e ambiental.

* Vogal de montes de ADEGA.